

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE MONTESSORİ YAKLAŞIMI

M. Nur TUĞLUK*
Kerim GÜNDOĞDU**
H. İbrahim KAYA***

Özet

Literatür derlemesine dayalı bu çalışmada, son yıllarda gittikçe önem kazanan ve bir o kadar da zorluklarla karşılaştığımız okul öncesi eğitimde, yurtdışında başarıyla uygulanmış bir yaklaşım olan Montessori yaklaşımı ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bu yaklaşımın teorik olarak bir çerçevesi çizilmiş ve daha sonra ilkeleri, okul öncesi eğitimde karşılaşılan pratik uygulamaları ve bu uygulamalarda öğretmenlerin rolü incelenmiştir. Eskiden beri birçok ülkede uygulanmasına rağmen, ülkemizin eğitim programlarının çağdaş yaşamla uyumlu duruma getirildiği bu yıllarda, okul öncesi dönemin de buna uyum sağlaması gerekliliği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Montessori yaklaşımı, okul öncesi eğitim,

Abstract

This research is based on various literature review on Montessori approach which was employed abroad for several years successfully. The theoretical framework of the approach was drawn, and then its principles, practical applications and the role of early childhood teachers were investigated. It was concluded that, although the Montessori approach was known and employed, especially, by western educators, it is necessary to include such approaches in our pre-school classrooms in these years in which several attempts were made in line with constructivist understanding in school curricula.

Key Words: Montessori Approach, Early Childhood education

Giriş

Okul öncesi eğitim tüm dünyada ve ülkemizde artan bir öneme sahiptir. Ancak, özellikle ülkemizde son yıllarda epeyce bir mesafe alınmasına rağmen, elde edilen tüm veriler okul öncesi eğitimde okullaşma oranının ülkemizde yeterli düzeyde olmadığını işaret etmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarının çoğunlukla sosyo-ekonomik yönden gelişmiş yerleşim birimlerinde yoğunlaştığı ve ülkemizde her yıl binlerce çocuğun okul öncesi eğitim olanaklarından yararlanamadan doğrudan ilköğretime başladığı bir gerçektir. Bunun yanında, kalite sorununu ikinci planda tutarak yapılan nicelik açısından yaygınlaştırma çalışmaları gelecekte birçok sorunu da birlikte getirecektir.

Nicelik çalışmaları hızla süredursun, çağdaş program geliştirme anlayışı çerçevesinde okul öncesi dönemi çocuklarının ilgi, beklenti ve gereksinim düzeylerine

* Atatürk Üniversitesi, KKEF, Okul Öncesi Eğitimi Bölümü

** Atatürk Üniversitesi, KKEF, Eğitim Bilimleri Bölümü

*** Atatürk Üniversitesi, KKEF, Eğitim Bilimleri Bölümü

erişilebilmesine yönelik zengin uyarıcı çevre ve planlanmış etkinlikler oluşturmanın ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. Son yıllarda okul öncesi eğitim programlarında yapılan çağdaş değişikliklerle birlikte ilköğretim programlarının geliştirilmesiyle devam eden süreç ileriki aşamalarda kalite unsurunun daha da ön plana çıkmasına neden olacaktır. Çağdaş yaklaşımlar çocuk merkezlidir (Goffin, 1994) ve etkin öğrenme yöntemi kullanılmaktadır. Etkin öğrenme yöntemi çocuklara seçim yapma özgürlüğü tanır. Çocuklar nesnelere özgür bir şekilde kullanır, neyi nasıl yapacağına, hangi malzemeleri kullanacağına kendileri karar verirler. Bu yöntemde, çocukların problem çözme, yaratıcılık ve iletişim becerilerini geliştirmeleri de son derece önemlidir (Temel, 1994) ve öğretmen bu konuda çocukların kendi başlarına keşfetme özgürlüğü tanıyarak, birbirlerine yardım etmeleri için çocukları teşvik eder (Tuckman, 1991; Wheikard, 1990).

Okul öncesi eğitimde büyük ilgi uyandıran, 1960 ve 1970'lerde yeniden çekim alanı olmaya başlayan Montessori Eğitimi yukarıda belirtilen ve çocuklara erken yaşlarda akademik becerileri kazanmaları, bağımsızlık ve disiplin içinde öğrenmeyi öğrenmeleri birçok öğretmen ve aileyi okul öncesi eğitimde bu yöntemin kullanılmasına doğru yönlendirilmiştir (Simsons ve Simsons, 1986).

Teorik Açıdan Montessori Yöntemi

Maria Montessori (1870–1952). İtalya'da ilk tıp doktoru unvanını almış kadındır. Roma Üniversitesi'ndeki eğitimi sırasında zeka açısından geri çocukların eğitimi için öğretim materyalleri geliştirmiş olan Fransız psikiyatir E. Donand Seguin'in çalışmaları ile ilgilenmiştir. Seguin'den esinlenerek hazırladığı materyalleri kullanmış ve Roma'daki zeka geriliği bulunan çocukların eğitimleri ile ilgili çalışmalarına başlamıştır. Yöntemin bu çocukların normal düzeye ulaşmalarında yardımcı olduğunu görünce, normal çocuklar için de yararlı olabileceğini düşünmüştür. 1907'de Roma'nın fakir mahallelerinde yaşları 2-6 arasında olan çocuklar için sınıflar açmaya başladığında ise bu yöntemin etkililiğini deneme fırsatı doğmuş ve düzenlenmiş olduğu bu eğitim ortamına "Çocuklar evi" (Case de Binitimi) adını vermiştir (Aytaç, 1981).

Montessori, yöntemini çocukların, kendi gelişmelerine uygun ve etkili bir biçimde düzenlenmiş bir ortamda kendi hızlarına uygun bir şekilde ve kendiliğinden öğrenebilecekleri teorisine dayandırmıştır. Bu yönetime göre düzenlenmiş öğrenme çevresi, okul öncesi çağındaki çocuklara uygun eşyaları ve kolaylıkla ulaşabilecek raflarda yer alan öğretici Montessori materyallerini içermektedir Öğretmen, kaynak kişi olarak, çocukların çalışmalarını basitten karmaşığa doğru yönlendirme konusunda beceri sahibi ve tarafsız bir gözlemci olmalıdır.

Montessori'ye göre çocuklar doğanın düzeni, uyumu ve güzelliğini anlamalı ve bundan mutluluk duymalıdır. Doğanın kanunları, bilimin ve sanat dallarının temelini oluşturur. Bu nedenle doğa kanunlarını anlamak bilimin temelidir (Montessori, 1966). Bu yaklaşımda çocuklara araştırma, deneme, hata yapma ve hatalarını kendi kendilerine düzeltmeleri için fırsatlar tanınmalıdır.

Montessori materyalleri, çocuklara hatalarını kendi kendilerine bulma olanağı tanır. Öğretmen çocuğun hatasını doğrudan söylemez. Eğer çocuk materyallerden yola

çıkarak hatasını göremiyorsa, bu çocuğun yeterince gelişmediğini gösterir. Zamanı geldiğinde çocuk hatasını görerek düzeltir (Temel, 1994).

Montessori yaklaşımında ortamın düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır ve fiziksel serbestliğin, çocuklara tanınacak yaşamsal araçlarla sağlanabileceği savunulur (Montessori, 1995). Buradaki önemli ilişki çocukla öğretmen arasında değil, çocukla malzeme arasındadır. Öğretmen, çocuğun kendi kendini aşma, özgürlüğüne müdahale etmez. Onun önderliği daha çok, materyalin doğru kullanımını göstermekleedir (Dreyer ve Rigler, 1969).

Montessori yönteminde 2-6 yaşlarındaki tüm çocuklar bir arada gruplandırılır. Hepsinin aynı zamanda aynı malzeme ile oynamasına gerek yoktur. Büyükler küçüklere yardımcı olurlar ve onlar için model görevi görürler. Bu şekilde hepsi birlikteliğin çeşitliliğinden yararlanırlar. Odak olarak hazırlanmış bir çevrede çocuk merkezli bir program sağlamaktır (Onur, 1995)

Montessori, felsefesini şu şekilde tanımlar: çevre basit bir biçimde hazırlanmış olmalı; çocukları, yüksek bir zeka düzeyine yönlendirmeli ve bu iş Montessori felsefesini özümsemiş bir yetişkin tarafında gerçekleştirilmelidir. Bizim anlayışımız, yetişkinin çocuk için her şeyi yaptığı ya da onu kendi başına terk ettiği bir eğitim anlayışı değildir. Bu demektir ki, çocuğu, fiziksel kapasitesine uygun nesnelere karşı karşıya getirmek yeterli değildir. Yetişkin kişi, bunu nasıl gerçekleştirmesi gerektiğini, işe başlamadan önce öğrenmiş olmalıdır (Dopyera ve Dopyera, 1990, s. 201).

Montessori Yaklaşımını Genel Çerçevesi

Montessori yöntemi, üç ana amaca hizmet eder. Bunlar; motor eğitimi, duyuşsal eğitim ve dil eğitimidir. Bunlara, akademik öğrenme, okuma ve aritmetik te eklenmelidir.

Motor Eğitimi

Bu eğitim giyinme, yıkanma, eşyaları taşıma, dışarıyı süpürme, bitki ve hayvan bakımı vb. gibi günlük pratik beceriler kazanmakla başlar. Montessori hatasız tekrarların izlenmesi gerektiğini savunur. Bu talimatlar çocuğa, sözlü talimatlardan çok, gösterme yolu ile öğretilir. Hareket eğitiminde, fiziki koordinasyon ve dengenin gelişmesinin yanı sıra jimnastik ve ritmik eksersizler de yararlıdır. Montessori motor eğitimi için gerekli gördüğü faaliyetlerin, öz-disiplin, dikkat ve iyi çalışma alışkanlıkları sağlayıcı olduğu kadar, daha sonraki akademik öğrenme için gerekli olan duyu hareket becerilerini de geliştirici olduğuna inanır.

Duyuşsal Eğitim

Montessori eğitimsel oyuncaklarının çoğunu duyuşların eğitimi için hazırlamıştır. Çocuğun bu oyuncaklarla, düzenli aralıklarla ve belli bir koordinasyon (eşgüdüm) içinde alıştırmalar yapmasını Bu şekilde materyaller arasındaki benzerlikleri ve zıtlıkları fark etmesini ve şekil, büyüklük, renk, ağırlık, ısı ve yapılış özelliklerinin yanı sıra koku, ses ve tat gibi özelliklere göre farklılaşan materyalleri birbirinden ayırmasını hedeflemiştir. Başka bir deyişle çocuk, kendini gözlem yapmak için hazırlar. Bu onu nesnelere arasında karşılaştırma yapmaya, hükümler vermeye ve karar vermeye

yöneltir. Özel bir dikkat alıştırmaları ile kendisini gözlemeye, karşılaştırmaya ve sınıflandırmaya yönlendirir.

. Dil Eğitimi

Montessori'ye göre dil eğitimi, çocuğa çevresindeki sesleri ve gürültüleri tanıması ve bunlar arasındaki ilişkiyi anlaması için verilen eğitimidir. Dildeki sesleri düzgün olarak çıkarabilmesi için hazırlayıcı bir nitelik taşır. Montessori, öğretmenin gayet açık ve net konuşması gerektiğini ve çocuğa, çocuğun sıkça kullandığı öğretici gereçleri içeren terimleri öğretmesini ister. Bu şekilde çocuklar, uzun gözlem ve sınıflandırmalardan sonra keşifler yapan bilim adamlarına benzeyecektir. Görüldüğü gibi onun dil eğitimde durduğu nokta dilin, kendiliğinden karşılıklı konuşma ve konuşma faaliyetlerini uyarıcı nitelikte değil, araştırma yolu ile geliştirilmesidir (Oktay, 1987).

Okuma Yazma ve Hesaplama

Yaklaşık olarak 4 yaşındaki bir çocuk, hareket ve duygusal becerilerin koordinasyonunu sağlayacak pek çok ön hazırlık deneyiminden sonra, akademik öğrenme için hazır olarak kabul edilir. Bu nedenle, programda çocuğun okuma ve yazmayı becerebilmesini mümkün kılan araştırmalar yer almalıdır. Aritmetik öğrenimi de, çocukların, sayı, benzerlik ve farklılık gibi kavramları geliştirmelerine yardımcı olacak şekilde hazırlanmalıdır.

Montessori Yaklaşımının Başlıca İlkeleri

Çocuğa Saygı

Montessori prensiplerini etkileyen temel yapı, çocuğa saygıdır. Bütün çocuklar tek oldukları için eğitim, her çocuk için bireyselleştirilmelidir. Çocuklar yetişkinlerin minyatürü olarak görülmemelidir. Çocukların yaşamı yetişkinlerinkinden farklı ve ayrı ele alınmalıdır (Morrison, 1988).

Emici Akıl

Montessori'ye göre bir insan, diğeri tarafından eğitilemez; herkes kendini eğitmelidir. Yetişkinler, akıllarını kullanarak bilgi edinirken çocuklar, bilgiyi doğrudan emerler. Bu emici aklın gelişim sürecinde bilinçli ve bilinçsiz basamaklar vardır. Bilinçsiz emici akıl gelişimi. 2.5-3 yaşına kadar olup görme, işitme, tad alma, koklama ve dokunma yoluyla sağlanmaktadır 3-6 yaş arasında ise çocuk, duyuşal izlenimlerini çevreden ayırarak, bilinçli emici akıl duyuşalarını geliştirir. Çocuk böylelikle bildiği şeyleri birbirinden ayırır. Renkleri ayırma ve eşleştirme gelişir (Morrison, 1988).

Kritik Dönemler

Montessori'ye göre çocukların bazı yetenekleri daha kolay kazanabildikleri hassas dönemler vardır. Öğretmenler, bu kritik dönemlerin varlığını kabul etmeli, bunları doğru bir şekilde betimlemeyi öğrenmeli. Bu gelişimin en üst düzeyde olmasını sağlamak için uygun ortam hazırlamalıdır.

Montessori'ye göre Çocuğun gelişiminde beş kritik dönem vardır:

a) Çocuğun, çevresindeki yapılandırılmış bir çevreye duyduğu ihtiyacın belirlediği dönem

- b) Bir dönemde dilin ve dilin kullanımı ile çevreyi ağız ve dokunma duyulan ile araştırma ön plandadır.
- c) Yürümenin geliştiği dönemdir.
- d) Bu dönemde, nesneleredeki yetişkin gözüyle önemsiz bulunan detaylara duyulan hayranlık ve merak duygusu yer almaktadır.
- e) Hayatın sosyal yönlerine ilgi son safhadadır.

Hazırlanmış Çevre

Montessori 'ye göre çocuklar, en iyi yapılandırılmış ortamda öğrenirler. Bu ortamın hazırlanmasının nedeni çocuğu yetişkinden bağımsız kılmaktır. Öğretmenin ortama ilgili bilgiyi aktarmasından sonra çocuk kendi ihtiyaçları ve ilgilerine göre burada her şeyi kendisi için yapabilir.

Montessori çevresinde gerçeklik ve doğallık büyük önem taşır. Sınıftaki araçlar çocuğun gerçekle yüz yüze gelmesini kolaylaştırmak amacıyla gerçek yaşamda kullanılan araçlardır. Bir şey içmek için gerçek cam bardaklar, ütü yapmak için gerçek ısınabilen ütü, sebzeleri kesmek için gerçek keskin bıçak kullanılır (Temel, 1994)

Yapı ve düzen, Montessori çevresinin anahtar elemanıdır Çocuk çevresine güvenmeyi, olumlu yolla iletişim kurmayı, düzenin içselleştirilmesi yolu ile öğrenir. Bu da çocuğun, amaçlı etkinliklerde bulunmasını kolaylaştırır. Sınıfta materyalleri çocuğun seçimine yardımcı olmak için ilgilerine ve güçlüklerine göre sıralanmıştır (Temel, 1994).

Çevrenin ikinci önemli unsuru olan düzen, Montessori yaklaşımında çocuğun materyalleri kullanarak bütün bir etkinliği tamamlamasını sağlamayı amaçlar. Çocuk, seçtiği etkinlik için gereken tüm materyal parçalarını bulabilecek, etkinliği kimse tarafından bölünmeden çalışabilecek ve materyalleri tekrar eski bulunduğu yere koyabilecektir Çocuk, böylece sınıfta düzenin bir parçası olabilecektir. Gerçeklik ve doğa. Montessori çevresinin diğer önemli elemanlarıdır Bunun için sınıftaki araçlar gerçek yaşamda kullanılan araçlardır. Gerçek yaşamdaki gibi her araçtan bir tane vardır. Çocuk o aracı kullanmak için başkalarının işinin bitmesini bekler. Böylece çocuk günlük hayattaki gibi başkalarının işlerine saygı duymayı öğrenir. Montessori'ye göre insan doğanın bir parçasıdır. Çocuklar doğanın düzeni, uyumu ve güzelliğini anlamalı ve bundan mutluluk duymalıdır. Montessori sınıflarında saygı atmosferi olmalıdır ve çocuklar çalışacakları projeleri, süresini ve kiminle çalışacaklarını kendileri seçer. Huzurlu olan bu ortam çocukta kişisel disiplini geliştirir (Calvert, 1986).

Montessori Yaklaşımında Okul Öncesi Materyalleri

Montessori materyalleri, çocuklara öz düzenleme ve yanlışlarını kendi kendilerine bulma olanağı vermektedir ve burada öğretmen, çocuğa yanlışını söylememektedir. Çocuk materyallerden yanlışını göremiyorsa, bu yeterli gelişmediğini gösterir. Ama zamanı gelince, çocuk yanlışını görebilecek ve düzeltebilecektir.

Bu materyalleri kullanmak için belli kurallara uyulması gerekmektedir. Dikkatli kullanılmalı, gerekli materyaller ortama getirilmeli, materyaller, çalışma için özel yapılmış kilim üzerinde dikkatlice düzenlenmeli, çocuk bitirdiği zaman yerine kendisinin

götürmesi sağlanmalı ve sonradan kullanacak çocuk için düzenli olarak bırakmaya yönlendirilmelidir

Malzeme çocuğun iç fonksiyonunu sağlamak amacıyla hizmet etmek için. çocuğun içten gelen ihtiyaçlarına cevap vermek durumundadır. Bu malzemelerde. çocuk herhangi bir konuda pasif olarak bilgi almak yerine malzemeyi kullanmak ve kendi iç güçlerini harekete geçirmekte ve bu yolla aktif olmayı öğrenmektedir.

Çocuk için anlamlı olmasının dışında Montessori malzemelerini belirleyen en az beş temel unsur vardır.

1. Çocuğun keşfetmek ve anlamak durumunda kaldığı güçlük ve hata. materyalin sadece bir parçasında olmalıdır
2. Materyallerin biçim ve kullanılış şekilleri basitten karmaşığa bir gelişme göstermelidir.
3. Materyaller dolaylı olarak çocuğu gelecekteki öğrenmeye hazırlamalıdır
4. Materyaller, bir somut fikrin yansıması olmaktan öte soyut biçimler alırlar.
5. Montessori materyalleri, çocuğun kendi kendini eğitimi için hazırlanmıştır

Montessori Yaklaşımında Öğretmenin Rolü

Montessori yaklaşımında öğretmen, çevreyi hazırlamaktan ve çocukların çevre ile etkileşime geçmesinden sorumludur. Montessori öğretmeni "yönlendirici/kılavuz" adını alır. Öğretmenler, çocukların kendi gelişimi için onlara potansiyellerini kullanma fırsatı tanır (Linnard, 1972). Dış görüntüsü ve kişiliği ile çocuklar için iyi bir model olmalı ve saygı uyandırmalıdır. Öğretmenin esnek olabilmesi için yaşamı seven sıcak, anlayışlı ve saygılı olması gerekmektedir (Temel, 1994). Montessori öğretmeni, aile ve toplum çalışmalarına çok zaman ayırmaktadır. Montessori çocuğu soyutlanmış bir birey olarak değil, ailenin bir üyesi olarak görmektedir. Montessori öğretmeni çocukların çalıştığı ortamda güçlükle fark edilen bir görünümüdür (Temel, 1994). Montessori programları çocukların bireysel gelişimlerini ve iç disiplin geliştirmelerini; saygı atmosferinde huzurlu bir ortamda desteklemeyi amaçlar. Öğretmenler, ortamı çocukların aktif araştırma yapabilecekleri ve yetişkinlerle iletişim kurabilecekleri, serbestçe hareket edebilecekleri şekilde düzenler. Çocuklardan istenilen bilgi, beceri ve deneyimleri kazandıracığına inandıkları materyalleri, öğretmen rehberliğinde seçmesi istenir. Çocuklar kendi amaçları için materyalleri düzenleyebilmektedir. Çocukların bilgi ve becerilerinin yanında duyuşsal hedeflerin (örneğin benlik saygısını geliştirecek hedeflerin) gerçekleşmesine özen verilmektedir

Sonuç

Montessori yaklaşımı, genel hatlarıyla öğrenci merkezli bir yaklaşım olup, yurtdışında başarıyla uygulanagelmıştır, eleştirilere uğramıştır ve çoğunlukla da getirdiği yeniliklerle çağdaş bir okul öncesi anlayışını yansıtmaktadır. Öğrenci merkezliliğin eğitim programımıza yer ettiği ve Kuantumcu bir anlayışın (oluşturmacılık) özellikle ilk öğretimde yer edindiği günümüzde, bu anlayışın en iyi yansımalarından olan Montessori yaklaşımının gerçek anlamda izlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesinde yarar olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aytaç, K. (1981) *Çağdaş Eğitim Akımları* Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları: 265.
- Calvert, P. (1986). *Responses to Guidelines for Developmentally Appropriate Practice for Young Children and Montessori* ERIC Ed 280558.
- Children, Fourth Edition. United States: Lane Akers, Inc., 1990.
- Dopyera, M. L. ve Dopyera, J. (1990). *Becoming A Teacher of Young*
- Dreyer, A. S. ve D. Rigler. "Cognitive Performance in Montessori and Nursery School Children," *Journal of Educational Research*. 62:9, 411-416.
- Goffin, G.S. (1994). *Curriculum Models and Early Childhood Education*. Macmillan Collage Publishing Company, New York.
- Hendrick, J. (1997). *First Steps Toward Teaching The Reggio Way*. Prentice-Hall, U.S.A
- Knoblock, P. (1973). "Open Education for emotionally Disturbed Children" *Exceptional Children*. February 39, 358-365.
- Lillard, P.P. (1972). *Montessori: a Modern Approach*. Schocken Books New York.
- Lindauer, Shelly ve L. Knudsen. "Montessori Education For Young Children," *Approaches to Early Childhood Education*, Ohio: Merrill Publishing Company, 1987.
- Meisels, S.J. (1978). "Open Education and The Integration of the Children with Special Needs" *Early Invention and the Integration of Handicapped and Nonhandicapped Children*. Ed. By, Michael J. Guralnick, University Park Press. Baltimore.
- Montessori, M. (1966). *The Montessori Method*, Interoduction by J. Mc. V. Hunt. Seventh Printing. New York. Schocken Books.
- Montessori, M. (1995). *The Aduanced Montessori Method*, Vol 1. Introduced by Leffrey Stern, Unifacmanu, Thoemmes Press, England.
- Montessori, M. (1995) *Çocuk Eğitimi."Montessori Metodu"*. (Çeviren: Güler Yücel) 4. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Morrison, G. S. (1976). *Early Childhood Education Today*, Edinborg Charles E. Meil Publishing Company.
- Morrison, G. S. (1988). *Early Childhood Education Today*. Melbourne: Merrill Publishing Company,.
- New, R. S., (1989). "Early Child Care and Education, Italian Style: The Reggio Emilia Daycare and Preschool Program" ERIC, ED 319483.

- New, R. S., (1993). " Reggio Emilia: Some Lessons For U.S. Educator" Eric Clearing-House On Elementary and Early Childhood Education U.S.A. ERIC, ED 354988.
- Oktay, A. (1987). "Okul öncesi Eğitimde Çağdaş Bir Yaklaşım: Montessori
- Onur, B. (1995). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi,.
- Prakasha, V. (1983). Towards an Open Learning Environment for the Young Child: Some Principles, Practices and Issues in Curriculum Planing. Notes. United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, ERIC Ed 330440.
- Saltz, R. (1997) "The Reggio Emilia Influence at the University of Michigan- Dearborn Child Development Center Challenges and Change", First step Toward Teaching The Reggio Way, Editor Joanne Hendick, Prentice-Hall U.S.A.
- Seyrek, H. ve Muammer S. (1991). *Çocuk Oyunları*, tzmir: Müzik Eserleri Yayınlan,.
- Temel, Z. Fulya (1993). "Okul Öncesi Eğitimde Açık Eğitim (Open Education) Yaklaşımı, 9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Haziran Ankara.
- Temel, Z. F. (1994). "Montessori'nin Görüşleri ve Eğitim Yaklaşımı", *Okul Öncesi Eğitimi Dergisi*, 26(47), 18-22.
- The Swedish Institute Child Care Programmes in Sweden Fact Sheet. On Sweden 1-4, (1992).
- Tuckman, W. B. (1991). *Educational Psychology*. Harcourt Brace Javanovich College Pub, New York U.S.A.
- Veale, A. (1992). "Making Meaning With Eyes and Hands" ERIC. ED 351123
- Wheikard, P. D. (1990) Editör: Bekman, S. "Okul Öncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı" Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller, UNICEF, İstanbul.
- Yöntemi." 5, *YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*-İstanbul, 1988
- Zembat, R. (1992). "Okul Öncesi Eğitim Kurumları'nda Yönetim ve Yönetici Özellikleri," Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.